

TÉRKÉPKÉP

Kappel majorjától a városi szegényházig

Holló Szilvia Andrea

A Vasquez-féle térképalbum keretképeinek némelyike nem már ismert, netán új vagy még csak tervezett épületet, látványosságot ábrázol, hanem kies, városszéli tájra hívja fel a figyelmet. A budai szelvény itt tágyalt egyik hangulatos rajza például a kamaraerdei Kappel-majorról készült.

Kappel Majorja, Buda városa kamarai erdejében.
Der Kapplische Maierhof im Ofner Stadtkamer-Wald.

forrás: FSZEK Budapest Gyűjtemény

A képen jól megépített, masszív, gondosan körülkerített udvarházat látunk, az előtérben békésen legelészik egy marhacsorda. Ahogy arra a felirat és a német elnevezés (Kammerwald) egyaránt utal, Buda város erdeje 1703 előtt a kamara tulajdona volt. A 18. században vált kedvelt kirándulóhelyé. Olyannyira, hogy amikor 1784 nyarán *Alvinczy* tábornok bérbe akarta venni, azonnal megígérte a kirándulóknak a háborítatlan erdőhasználatot. A polgárság éppen a szabad erdőhasználat védelmében elzárkózott a kérés teljesítésétől, de a városi tanács a favágatási jog további gyakorlása mellett mégis beleegyezett.

A Helytartótanács, miközben a végső döntést egyre halogatta, a budaiakat arra

intette, mielőbb építsenek faépületet, ahol a kirándulók ételt-italt kaphatnak. A városi tanács e dorgáláson igencsak meglepődött, hiszen a Kamaraerdőben, a forrás közelében már volt egy kis vendéglő. A békesség kedvéért megépítették az új fogadót is, amelyet 1788-tól *Rath József* bérelt, bor- és sörmérési joggal együtt. Tőle 1795-ben *Orczy Mihály* vette át az erdei vendéglő üzemeltetését, melynek állapota egyre hanyatlott. 1821 tavaszán az akkori bérlő, *Tekusch Károly* már igencsak sürgette a felújítást. Kérését a tanács jogosnak ítélte, a megújult fogadótól remélve nagyobb forgalmat és több bevételt. Akkoriban ugyanis a kocsmároson kívül csak egyetlen komoly bérlő akadt a környéken:

Kappel Frigyes, aki a legeltetési jogért évi 800 forintot fizetett.

A vendégfogadó közelében, attól északra fekvő majorsága más korabeli térképek szerint három, U alakot formáló épületből állt. *Vasquez* térképszelvényein azonban a vendéglőt és a majorságot hiába keressük, a budaörsi határ még a külterületet viszonylag a maga teljességében ábrázoló pest-budai lapra sem fért fel.

De mit keresett egy nagykereskedő a Kamaraerdőben? *Kappel Frigyes*, aki ott serénykedett a Pesti Hengermalom és a Dunagőzhajózási Társaság megalapításánál, a Lánchíd építésénél, a vagyonát gyarmataru-, dohány-, bor- és gyapjúkereskedelemből szerezte. 1824-ben még gyapjúosztályozót is létesített, sőt a magyar birkatenyésztés fellendítése érdekében Angliából hozatott új fajtákat. A harmincas években keletkezett budai térképeken ezért néha nem is a tulajdonos *Kappel* nevét tüntették fel, hanem azt, hogy a majorságban Schäfferei, vagyis juhászat működik.

A budai tanács 1830-ban vetette fel a Kamaraerdő parcellázásának gondolatát, bízva a jómódú pesti kirándulók vételi szándékában. A gazdasági bizottság október 23-i ülésén megvitatta a nyaralóteleppé fejlesztés lehetőségét, az eladásból befolyt összeggel kívánták törleszteni a város adósságát.

A polgárok egy része támogatta a hatoldas parcellák eladását, de a terv ellenzői voltak többségben, s leszavazták a javaslatot, arra hivatkozva, hogy az értékes telkeket nem szabad elherdálni. A városi szószóló ugyan célozgatott bizonyos előkelő urakra, akik hajlandók lennének a Kamaraerdőben telket vásárolni és ott nyaralót építeni, de mivel a nevekkel adós maradt, nem sikerült meggyőznie a kételkedőket.

Ekkor lépett színre a Kappel Frigyesel jó viszonyt ápoló, több vállalkozásban vele együttműködő *Széchenyi István*, aki 1835. június 22-én a budavárosi tanácshoz intézett, tervrajzzal ellátott beadványában javaslatot tett a Kamaraerdő területének nyaralótelep céljára való értékesítésére. A polgárság továbbra is mereven ragaszkodott a régebbi állásfoglaláshoz, de *Széchenyi* figyelmeztette a derék budaiakat, hogy a komoly szándékú vevők előbb-utóbb máshol fognak nyaralóteleket vásárolni. Ezzel végül elérte célját, a helyszíni bejárást követően, 1838. február 23-án a város hozzájárult az értékesítéshez, és a javaslatot felterjesztették a Magyar Kamarához (ők örködték a város gazdálkodása és így az adózóképesség megtartása felett).

Miután a legfőbb hatóság az engedélyt 1840. február 5-én megadta, kezdődhetek az árverések. Sajnos, három év elteltével be kellett látni, hogy a terv teljes kudarcat vallott, mivel az idő alatt csupán egyetlen vevő jelentkezett. *Széchenyi* a Jelenkor hasábjain 1845. február 13-án megjelent cikkében hosszasan elmélkedett a kudarc lehetséges okairól: „*Hová megyen most a budapesti lakos nyáron, hogy egy kissé kiszellőztesse magát, kérdem? — A pesti síkra állítsa vagy szűk udvarába szorítsa kisdedeit, hogy portul ellepve, a lombtalan vidék tikkasztó legétől elaszva vagy szűk udvarfalai közé kalickázva, még a testi erő és egészség azon tulajdonátul is megfossa őket, mely legnagyobb kincs s mellyet ekkép legalább, ha egyebet nem, minden atya övéi számára legfélétekenyebben megóni, megőrizni köteles? Vagy tán a budai hegyekbe vigye? Hiszen, fájdalom, azokat is szinte lombtalanú tette az annyiakban magamagát leginkább sújtó emberi kéz. A budai hegyek ellen mindenesetre az a kifogás, hogy olly igen nehéz, bizonytalan és aránylag olly drága az odajuthatás. Ez pedig főszempont.*”

A Kappel major környékén a várt fellendülés helyett a csöndes hanyatlás vette kezdetét. 1854-ben kiadott városismertetőjében *Haeuffler* csak a majorságot említi, öt évvel később *Hunfalvy Pál* Budapest és környéke című munkájában elhagyott vendéglőről ír. Kappel, aki a negyvenes években az erős konkurencia miatt már csupán bizományosi, gyapjúfelvásárlói tevékenységet folytatott, 1855-ben elhunyt. Az egykori majorság egy ideig még a család kezén maradt, de a hetvenes évek térképein a változatlan alaprajzú épületegyüttest már új néven említik: *Looser* (sic!) nyaralója.

A fűszerkereskedő *Loser* fivérek, *János*, *Mátyás* és *Péter* jó érzékkel vágta bele 1864-ben a közeli örmezei völgyben a ke-

serűvíz kitermelésébe (ők forgalmazták a *Rákóczy* keserűvizet). A budapesti üzletet *János* vezette, a *Trieszt*ben lakó *Péter* segített a külföldi értékesítésben. A kamaraerdei nyaralót 1890-ben *Loser János* a fivérére, *Mátyásra* íratta, aki a kataszteri felmérések tanúsága szerint építkezésekbe kezdett, ekkor alakulhatott ki a nyaralótelep.

1907-ben *Loser Mátyás* és neje továbbadtak a volt majorságon, az új tulajdonosok *dr. Hajdú Marcell* ügyvéd és társai lettek, azaz a Bécsben élő báró *Korb Tivadar* nagybirtokos (aki rögtön továbbadta érdekeltségeit *dr. Löbl Simon*nak), *dr. Kormos Béla* minisztériumi segédfogalmazó, *dr. Fischer Lajos* orvos és *Hortobágyi Antal* polgári iskolai igazgató. A befektetési céllal vásárolt területet már 1909 őszén megvételre ajánlották a fővárosnak, méltányos áron. A reménybeli vevő pedig a Kamaraerdőbe érkező – már csak faállománya miatt is értékes – területen szegényházat akart nyitni. A gyors üzletkötést meghíúsította, hogy a nyári lakásokat az 1910-es szezonra addigra már bérbe adták. A vételi megállapodás részletesen taglalta a budapesti és budaörsi részből álló, nagy kiterjedésű telep tereptárgyait (az épületektől a kerítésen át a kutakig), bár azok építési idejére a leírás nem tért ki, csak állapotukra. A budai térfélen található, U-alakba rendezett, három összekapcsolódó tagból álló épületegyüttesnek például a fedélszéke korhadt, az iratok

megemlítik a régi cseréptetőt, a zsindelet is. A központi épületben volt az istálló, a szezonális bérlők számára a különálló házakban alakították ki háromszobás lakásokat konyhával, kamrával, előszobával, kényelmüket szolgálta a teniszpálya, a vendéglő és a bolt is.

A *Lóser*-féle nyaralótelepen 1913-ban nyitotta meg kapuit a szeretetotthon, ahol a „szegény aggokat” a *Szent Vince* apácák gondozták 15–20 ágyas szobákban. A gazdasági épületekben sertéshizlalda, tehénészet és kertészet működött, a főépület egyik szobáját kápolnává alakították át. A második világháború után az apácák helyére nővérek érkeztek, majd az ötvenes években a lakókat pártiskola szorította ki e falak közül. Napjainkban a volt majorság területén, a Kamaraerdei út 16. szám alatt, idősök otthona működik.

A kertben *Széchenyi István* szobra áll. Alkotója, a fiatalon elhunyt *Kugler Pál Ferenc* részt vett a Magyar Tudományos Akadémia pesti székháza elé tervezett *Széchenyi*-emlékszobor pályázaton, de nem került a díjazottak közé. Úgy hírlik, 1875-ben bekövetkezett halála után egyik rokona az alakot kifaragatta és a fővárosnak ajándékozta, ahol egy pinceraktárban porosodott ötven éven át, amikor is az otthon gondnoka rábukkant, s elhelyezte itt. Méltóbb helyre nem is kerülhetett volna a nyaralótelep ügyét támogató *Széchenyi* kőszobra. ●

fotó: Sebestyén László